

Verkiezingsmanifest lucht- en ruimtevaart sector Nederland verdient (met) de lucht- en ruimtevaart sector

De lucht- en ruimtevaart sector is een groeiende sector en de komende jaren zal dit niet veranderen. Internationale marktprognoses voorzien tot 2032 wereldwijd een jaarlijkse toename in vliegverkeer van 4,5%. Dit betekent concreet een vraag naar maar liefst 27.000 nieuwe vliegtuigen. Voor de Nederlandse sector, die een belangrijke toeleverancier is van vliegtuigbouwers en luchthavens, bieden deze prognoses nieuwe economische kansen. Ook de ruimtevaart heeft potentie om te groeien, met name op gebieden waar Nederland nu al erg goed in is: zonnepanelen, satellietinstrumenten, kleine satellieten en hun downstream toepassingen, zoals aardobservatie en navigatie. De groei in de lucht- en ruimtevaart sector voorziet in diverse maatschappelijke behoeften zoals verduurzaming, kennisontwikkeling, en werkgelegenheid en zal daarmee ook een positieve impact hebben op cross-sectorale kansen in bijvoorbeeld de maritieme en automotive sector.

Om economisch leiderschap te behouden en de Nederlandse economie te versterken, heeft de sector behoefte aan een actief en betrokken partnerschap van het nieuwe Nederlandse kabinet. De vraag aan de overheid voor het invullen van dit partnerschap is:

- samenwerking in de triple helix met een overheid met kennis van de sector;
- (internationale) ambassadeursrol en deelname aan ESA op voldoende niveau;
- sectorspecifieke langetermijnkredieten en ondersteuning van langetermijnonderzoek en bijbehorende onderzoeksfaciliteiten.

De maatschappelijk positie

Nederland heeft meer dan 100 jaar ervaring in de lucht- en ruimtevaart. De sector kenmerkt zich door een voortdurende inzet op innovatie vanuit een integrale visie waarin duurzaamheid (groen vervoer) en veiligheid vanzelfsprekend een plek hebben. Er zijn relatief veel, zeer innovatieve, MKB bedrijven actief in de sector. De partijen in de innovatieketen weten elkaar hierbij goed te vinden. Een voorbeeld is het TAPAS consortium waarbij Nederlandse kennisinstellingen en bedrijven met en voor Airbus aan nieuwe vliegtuigmaterialen werken. Een dergelijk consortium toont de kracht van het Nederlandse innovatie-ecosysteem waarin fundamenteel onderzoek samengaat met toegepast onderzoek en productontwikkeling. De positie van de Nederlandse lucht- en ruimtevaart sector wordt internationaal er- en herkend. De kansen zijn groot zowel voor de eigen als voor aanpalende sectoren, zoals de maritieme en automotive sectoren. Het verdienvermogen voor onze economie is aanzienlijk.

Kansen creëren in partnerschap

De lucht- en ruimtevaart sector is op zoek naar een partner om economische kansen te verzilveren. Hierbij kijken wij ook naar het nieuwe kabinet dat na de verkiezingen zal aantreden. Bij u en in latere instantie ook bij het kabinet agenderen we het volgende:

Samenwerking in de triple helix met een overheid met kennis van de sector

Expertise en beleidsontwikkeling voor de lucht- en ruimtevaart sector zijn nu verdeeld over verschillende ministeries, met als gevaar dat er belangrijke en kansrijke onderwerpen tussen wal en schip raken. Zo houden het Ministerie van Economische Zaken en de Topsector HTSM zich bijvoorbeeld bezig met de maakindustrie, waaronder satellieten en vliegtuigonderdelen. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu richt zich in de Topsector Logistiek vooral op zaken als luchttransport van goederen. Luchtvervoer van passagiers is nergens in de Topsectoren belegd. Ruimtevaart is een onderwerp waar zelfs vijf ministeries zich mee bezig houden. Daarom is een overheid met kennis van en een visie over de sector nodig. In een integrale kennis- en innovatieagenda, kan in een samenwerking tussen de overheid, het bedrijfsleven en de verscheidene kennisinstellingen gewerkt worden aan een duurzame sector met een sterke internationale positie.

(Internationale) ambassadeursrol en voldoende deelname in ESA

De inzet van de overheid in de lucht- en ruimtevaart sector is van essentieel belang om een goede concurrentiepositie te behouden. Met verschillende nationale programma's in concurrerende landen, zoals het Luftfahrtforschungsprogramm in Duitsland en de Britse grote inzet op ruimtevaart, met een duidelijke commitment van de overheid, blijken de belangen goed behartigd te worden in het internationaal economisch en wetenschappelijk krachtenveld. Deze overheden zijn de ambassadeurs van de sector. Voor de Nederlandse sector is het ook van groot belang dat de overheid zich als betrokken partner met impact zichtbaar opstelt in het mondiale krachtenveld. Dit geldt in zeer sterke mate voor de ruimtevaart. Nederland moet binnen het European Space Agency de strategische Nederlandse belangen goed naar voren blijven brengen. Dit vergt investeringen in optionele ESA programma's, inzet, kennis en continuïteit. De vergaande internationalisering en de opkomst van nieuwe spelers zoals het Midden-Oosten, de BRIC-landen en voor de ruimtevaart met name de Verenigde Staten vergt dit meer dan ooit. Sectorspecifieke economische diplomatie moet een kernwaarde blijven van buitenlands economisch beleid.

Sectorspecifieke langetermijnkredieten en ondersteuning van langetermijnonderzoek en bijbehorende onderzoeksfaciliteiten

De lucht- en ruimtevaart is wereldwijd één van de belangrijkste aanjagers voor de hightech maakindustrie en kenniseconomie. Het ontwikkelen van deze hightech en kennisintensieve producten, systemen en diensten met strikte veiligheidseisen heeft een multidisciplinair karakter en vindt uitsluitend in internationaal verband plaats. Dit betekent grote complexiteit in het proces en ontwikkelingstijden van 2 tot 5 jaar. Terugverdiertijden van 15 jaar zijn niet ongebruikelijk. Het kunnen overbruggen van deze tijden is essentieel voor de concurrentiepositie. Hiervoor is ondersteuning vanuit de overheid een noodzaak. Het is van groot belang dat het huidige innovatiekrediet met de aanpassing voor de luchtvaartindustrie wordt behouden en geoptimaliseerd en wordt ondersteund door flankerend beleid. (Lange termijn, en toepassingsgericht) onderzoek

is een essentiële voedingsbodem voor het innovatie-ecosysteem wat nadrukkelijker geagendeerd kan worden via kennisvraagsturing bij de kennisinstellingen. Innovatie en R&D zijn essentieel om concurrerend te blijven en maatschappelijke vraagstukken het hoofd te bieden. Nu de economie weer aantrekt is er een uitgelezen mogelijkheid om de kennisketen van fundamenteel en toegepast onderzoek te versterken middels extra investeringen. Voor de overbrugging van deze langere termijn kennisontwikkeling en de markt waar het innovatiekrediet interessant is, kan het ondersteunen van grotere PPS-initiatieven zoals gebeurd is bij TAPAS zeer stimulerend werken.

Nederland verdient (met) de lucht- en ruimtevaart sector

Nederland verdient (met) de lucht- en ruimtevaart sector. De lucht- en ruimtevaart sector verdient daarom een partner en ambassadeur en kijkt hierbij naar het nieuwe kabinet. Om bij te dragen aan een groene en veilige leefomgeving vraagt de lucht- en ruimtevaart sector om een materiedeskundige overheid die als partner de sector ondersteunt met sectorspecifieke kredieten om innovatie in nationaal en internationaal verband mogelijk te maken. Alleen zo kunnen we de kansrijke internationale potentie van deze sector voor Nederland waarmaken.

Lucht- en Ruimtevaart Nederland

SECTOR GROOTTE IN NEDERLAND

Dutch Technology in Global Commercial Aerospace Industry

Airbus A380:
Tooling, GLARE,
Flexible Joints,
Advanced Composites,
Aircraft Interiors

Airbus A350:
Wing Flaps,
Engine Harnesses,
Laminates,
Advanced Composites

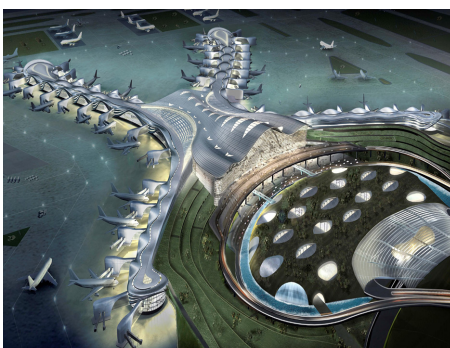

Boeing 787:
Floor Covering,
Tooling, Galleys,
Test Equipment,
Thermoplastic Laminates

Dutch Innovations in Global Airport Developments

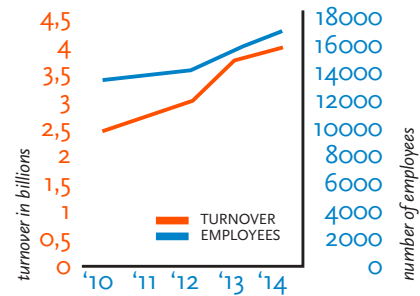
Schiphol: Smart Security

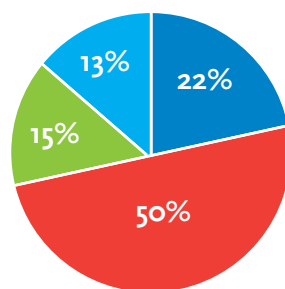
Abu Dhabi: Midfield Terminal

Turnover & Employment

3.9 bn. € turnover
5.4% annual growth
69% of revenue is export
16.500 employees

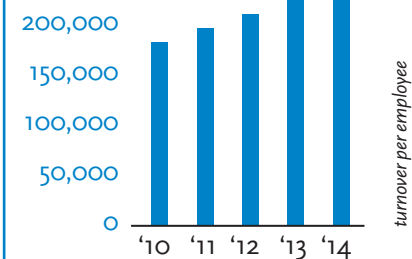

Turnover by Segment

■ Manufacturing ■ Logistics
■ MRO ■ Airport Development

Productivity

De maatschappelijke uitdagingen waarvoor de sector staat zijn verwoord in ACARE (*Advisory Council for Aviation Research and Innovation in Europe*) en richten zich o.a. op het ontwikkelen van een coherente infrastructuur op de grond, veiligheid in mobiliteit en het verlagen van CO₂ uitstoot (50%) + geluidsreductie (50%) + verlagen van NO_x (80%) in 2020 ten opzichte van 2000.